

TOMASZ PUŁOCKI

 <https://orcid.org/0000-0001-7527-0919>

Uniwersytet Jagielloński

*Sprawozdanie z sesji „Wokół Heleny Deutsch – wybitne
przemysłanki pochodzenia żydowskiego: pionierki psychoanalizy”*

Spoleczny Komitet Pamięci im. Mojżesza Schorra, działający przy Towarzystwie Przyjaciół Nauk w Przemyślu a powołany do życia w 2016 r., zrzesza sympatyków kultury żydowskiej, którzy przypominają wybitne postaci świata kultury, sztuki i nauki, tworzące dziedzictwo wielokulturowego świata Galicji. Jedną z najnowszych inicjatyw Komitetu, któremu przewodzi mgr Bożena Fortuna-Skibińska, była sesja „Wokół Heleny Deutsch – wybitne przemysłanki pochodzenia żydowskiego: pionierki psychoanalizy”.

W piątkowy wieczór 17 listopada 2017 r. w siedzibie Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Przemyślu, przy ul. Kościuszki 7, zgromadziło się prawie 60 osób, zainteresowanych prezentowaną tematyką. Rozpoczęto od symbolicznego zapalenia menory i przywołania pamięci wielu tysięcy Żydów, którzy jeszcze parędziesiąt lat temu zawsze w ten sposób rozpoczynali szabas. Przewodnicząca Komitetu oraz mgr Józefa Kostek przybliżyły następnie ideę wieczoru, po czym prowadzenie sesji objął prezes Towarzystwa mgr inż. Waldemar Wigłusz.

Dwa pierwsze referaty dotyczyły kontekstów świata żydowskiego w Galicji. Był on bowiem sam w sobie bardzo zróżnicowany, a osadzony w przypadku Przemyśla i okolic w kulturowej dominacji Polaków i Rusinów (Ukraińców), z dużymi wpływami niemieckimi i czeskimi. Dr hab. Tomasz Pułocki przedstawił temat *Przemyśl około roku 1900 widziany z perspektywy kobiet*, a mgr Piotr Haszczyński – *Życie krzywieckich Żydówek we wspomnieniach ich najbliższych*. Trzy następne, zasadnicze wystąpienia

dotyczyły już głównej bohaterki wieczoru. Mgr Bernadeta Suchorzepka wygłosiła odczyt pt. *Helen Deutsch i świat jej wartości*, mgr Zdzisław Szeliga – *Mikrokosmos polsko-żydowskiego Przemysła inspirowany wspomnieniami Heleny Deutsch*, a dr Jolanta Czartoryska – *Przemysłanka Helena Deutsch matką światowej psychoanalizy*. Szczegółowo analizowano wspomnienia Żydówki, która zrobiła międzynarodową karierę, najpierw w Austrii, potem w Niemczech i w końcu w Stanach Zjednoczonych Ameryki, przypominając jej świat rodzinny i skomplikowane relacje z najbliższymi, pasję oraz wielką miłość do przywódcy miejscowych socjaldemokratów, Hermana Liebermana. Dr Czartoryska zwróciła uwagę na rolę osobistego doświadczenia Deutsch w jej zainteresowaniach psychoanalitycznych nad seksualnością kobiet. Niebagatelną rolę i osobistą tragedię odegrał tu nie tylko związek z Hermanem Liebermanem (miłością jej życia), ale biseksualizm jej męża. O ile pierwsza relacja zakończyła się romanssem i poronieniem, bowiem Lieberman nie zdecydował się opuścić swojej żony dla Heleny, tak stała obecność partnera jej męża była dla niej trudna do pogodzenia i paradoksalnie skierowała na nowe tory w światowej psychoanalizie. Dr Czartoryska przedstawiła następnie najważniejsze dokonania Deutsch w rozwój tej dziedziny wiedzy, podkreślając, że absolutnie zgadza się z badaczami niemieckimi i amerykańskimi, uważającymi ją za jedną z matek psychoanalizy.

Postać Heleny Deutsch stała się pretekstem do przypomnienia innych Żydówek, żyjących w Przemysłu w XX w., które dzięki swojej postawie, wykształceniu a także łamaniu konwenansów i ról społecznych mogły wybić się poza lokalne opłotki. Mgr Maria Osiadacz przedstawiła postać Esther Bick, miejscowej Żydówki, zaangażowanej następnie w prace z dziećmi w wielkiej Brytanii, przybliżając również jej dzieciństwo w Przemysłu. Sesję zakończyły dwa referaty, częściowo oparte o wspomnienia prelegentek. Mgr Agata Pilawa mówiła o Marii Orwid i jej związkach z Przemysłem, a pomysłodawczyni sesji, mgr Bożena Fortuna-Skibińska wspominała rozmowy o sztuce z Marią Orwid. Ostatnią z postaci wielu obecnych na sali poznało osobiście. Profesor Katedry Psychiatrii Wydziału Lekarskiego Collegium Medicum Uniwersytetu Jagiellońskiego, w 1978 r. założyła pierwszą w Polsce Klinikę Psychiatrii Dzieci i Młodzieży w Krakowie, którą kierowała do 2000 r. Książka *Przeżyć... i co dalej?* (2006) oraz jej promocja w ówczesnym budynku Przemyskiej Biblioteki Publicznej (byłej siedziby Synagogi Scheinbacha) stała się dla autorki symbolicznym i rzeczywistym powrotem do miasta jej dzieciństwa – a nie wracała do niego od zakończenia II wojny światowej. Nawiazane latem 2006 r. kontakty z przemysłanami zaowocowały bowiem licznymi rozmowami, spotkaniami czy wywiadami, które zostały przerwane nagłą śmiercią prof. Orwid w dn. 9 lutego 2009 r. w Krakowie.

Sesji towarzyszyła niezmiernie interesująca dyskusja, w której głos zabierało wiele osób. Przypominano różne dodatkowe konteksty i powiązania świata żydowsko-polsko-ukraińskiego z miasta i regionu. Dr Olga Hryńkiw z Państwowej Wyższej Szkoły Wschodnioeuropejskiej w Przemysłu przywołała postać Ołeny Kulczyckiej, wybitnej ukraińskiej malarki, również mieszkającej w kamienicy, w której wychowywała się Helena Deutsch. Przywołała równocześnie podobieństwa pomiędzy obydwoma Helenami. Piszący te słowa zaprosił wszystkich do Lwowa, do muzeum Kulczyckiej,

gdzie przemyślanie znajdują wiele znajomych akcentów: akwarele z widokami miasta czy liczne ślady kilkudziesięcioletniego pobytu i pracy Kulczyckiej nad Sanem. Z kolei dr Czartoryska dzieliła się swoimi wrażeniami z wiedeńskiego Muzeum Freuda i doświadczeń z miejscowym Towarzystwem Psychiatrycznym, którego podstawy funkcjonowania i przyjmowania członków są zupełnie różne od Polskiego Towarzystwa Psychiatrycznego. Liczne głosy uzupełniające i ożywione dyskusje w kuluarach potwierdziły, że temat spotkał się z żywym zainteresowaniem odbiorców.

Swoiste zawieszenie między Przemyślem, Lwowem, światem anglosaskim i Austrią było dodatkowo wzmocnione, dzięki wystawie fotografii Ruth Patzel z Wiednia, w sali wykładowej TPN. Austriacka artystka w swoich pracach przedstawiła impresje związane z wiedeńskimi śladami pobytu H. Deutsch. Udostępnione one zostały dzięki uprzejmości państwa Bożeny i Wiesława Skibińskich i można je oglądać do końca maja 2018 r.